

Sanders Building Erasmus School of Law

Huis van de Academie
van de Toekomst

2013 – 2018

Hans Fransen
Peter van Rijn
Helen Stout
Ilja Walraven
© 2017

fotografie:
Hans Fransen
Jeroen Nooter

grafische vormgeving:
René de Haan / renedehaan.net

oplage: 54 / #

Inhoudsopgave

7	Voorwoord
9	1. Academie van de Toekomst
	1.1 Inleiding
10	1.2 Ontwerpcriteria Huis van de Academie van de Toekomst
16	1.3 De waarde van het L-gebouw
19	2. Ecologische verantwoordelijkheid
	2.1 De oogstkaart
22	2.2 Lokale, ambachtelijke bedrijven
23	3. Het interieur
	3.1 Het ritme van het gebouw
24	3.2 Inrichtingselementen
29	4. De hoge boekenkast
30	5. De Oxford kamer
	5.1 Het idee achter de Oxford kamer
31	5.2 Materialisatie van het idee
	6. Het wangenproject beeldende kunst
	6.1 De wangen
32	6.2 De kunstwerken
40	7. Geveldoeken

42	8. Jaco Kranendonk en Rotterdam
	8.1 Kunst van de stad
	8.2 De gevelramen in het trappenhuis
	8.3 De liften in Sanders Building
44	9. Neon van Toni Burgering
	9.1 Poëzie ontdekker
	9.2 Neon gedichten in het trappenhuis oostzijde
45	9.3 Afstudeergeschenk ESL
46	10. Animatie
	11. Zeefdrukken ‘in situ’ van Stefan Hoffmann
	11.1 Organisch groeiproces
47	11.2 Teaser project ESL
48	12. Poëzieproject met Letteren-o1o
	12.1 Rotterdamse dichters
49	12.2 De gedichten
54	13. Multidisciplinair boekproject
	13.1 Kunst, wetenschap en poëzie
	13.2 Voorlopige opzet
58	Bijlage

Sandersbuilding noordzijde

foto omslag: geveldoek aan de oostzijde

Voorwoord

Het is met gepaste gevoelens van trots en waardering dat ik dit voorwoord schrijf. Het gevoel van trots vloeit voort uit het feit dat Erasmus School of Law (ESL) de afgelopen jaren, met de transformatie van het oude faculteitsgebouw tot het nieuwe Sanders Building, heeft laten zien tot welke grootse prestaties zij in staat is. Indachtig haar grondlegger Piet Sanders heeft ESL zich op onconventionele wijze tijdens de voorbereiding en de uitvoering van de bouw ingezet om de natuurlijke verbintenis tussen wetenschap en kunst te bestendigen.

Innovatieve wetenschap vraagt om een brede scope en een open cultuur, waarin academici elkaar inspireren en support geven. De fysieke omgeving speelt daarin een niet te onderschatten rol. In 2013 zag Erasmus School of Law zich gesteld voor een majeure uitdaging: hoe kunnen oppervlakkige, ambtelijke verbouwplannen voor de faculteit – die overigens al in de pipeline zaten –, zodanig worden verdiept en verrijkt dat het resultaat een gebouw is waar de academische ziel wil en kan wonen? En dat niet alleen voor de komende jaren, maar ook voor de komende decennia. Nu, achteraf bezien, lijken de stappen die ESL de afgelopen jaren op het terrein van de bouw heeft gezet, logisch en vanzelfsprekend. Is dit een voorbeeld van ‘meant to be’? Dat zullen we natuurlijk nooit weten.

Terugkijkend is het wel een feit dat hartvolle architectuur, waartoe het ontwerp van toparchitect Jo Coenen zeker mag worden gerekend, tot nog meer moois heeft kunnen leiden.¹⁾ Mijn inhoudelijke waardering betreft de gedrevenheid en de originaliteit waarmee het transformatieproces door ESL is aangepakt. Een waanzinnig scala aan ideeën voor de inrichting is de afgelopen jaren gegenereerd in een multidisciplinaire setting waarin de disciplines rechtswetenschap, beeldende kunst en architectuur zijn vertegenwoordigd. Met werk van jonge Rotterdamse kunstenaars en dichters heeft het gebouw een vatenstelsel verkregen waar bloed doorheen kan worden gepompt. De menselijke maat is nooit ver te zoeken geweest. Met zorg voor mens en milieu is ESL te werk gegaan. Niet alleen door lokale, kleinschalige en ambachtelijke werkplaatsen bij de uitvoering te betrekken, maar ook door upcycling hand in hand te laten gaan met eigen, kwalitatief hoogwaardige en authentieke ontwerpen.

ESL groeit en bloeit. Dat staat vast. Sanders Building kan niet alleen worden gezien als bewijs daarvan. De betekenis van het gebouw gaat veel verder. Sanders Building is het perpetuum mobile van de Academie van de Toekomst.

Suzan Stoter, decaan Erasmus School of Law

¹⁾ Hartvolle architectuur is een concept van de Nijmeegse socioloog en bestuurskundige Nico Nelissen. Hij gebruikt ‘hartvolle architectuur’ als tegenpool van ‘harteloze architectuur’.

1. Academie van de Toekomst

1.1 Inleiding

Erasmus School of Law is gehuisvest in een gebouw dat door Wim Quist is ontworpen als onderdeel van een uitbreiding van de campus Woudestein en gerealiseerd in de periode 1987–1991. In 2013 is Jo Coenen aangezocht om het betrekkelijk gesloten gebouw van Quist te transformeren tot een meer open en transparante behuizing van de Academie van de Toekomst. De verwachting was dat de Limburger Coenen het meest in staat zou zijn om een kwalitatief hoogwaardige reactie te geven op de ‘strengheid’ van Quist.

In het concept Academie van de Toekomst zijn nieuwe maatschappelijke ontwikkelingen en trends verdisconteerd, zoals bijvoorbeeld de vervaging van landsgrenzen, de vervlechting van privaat en publiek, het belang van ecologische verantwoordelijkheid en het ontstaan van andere, virtuele werkelijkheden naast de fysieke, alledaagse. De Academie van de Toekomst ziet zich gesteld voor nieuwe uitdagingen: zij moet om kunnen gaan met veranderlijkheid en zij moet in staat zijn om polymorfe identiteiten te absorberen. Dat stelt tal van eisen aan de academie in al haar facetten. Eén van deze facetten betreft de behuizing.

De ruimtelijke omgeving speelt een belangrijke rol bij het faciliteren en stimuleren van het ontstaan van nieuwe, toekomstbestendige handelingspatronen binnen de academie.

Met het oog op de Academie van de Toekomst heeft Erasmus School of Law zich intensief beziggehouden met de transformatie van wat voorheen het L-gebouw werd genoemd, maar nu, heel toepasselijk Sanders Building heet. Niet aan de zijlijn, zoals vroeger gebruikelijk, maar zoveel mogelijk in het hart van het bouwproces. Bij aanvang heeft Coenen van esl criteria meegekregen waaraan het architectonisch ontwerp diende te voldoen.

1.2 Ontwerpcriteria Huis van de Academie van de Toekomst

Het gaat om de volgende tien criteria:

1 Ambacht versus kunst

Erasmus School of Law is een universiteitsgemeenschap waarbinnen twee typen professionals werkzaam zijn: de rechtswetenschapper/onderzoeker en de juridische ambachtsman. De ambachtsman legt zich vooral toe op de bestudering van het corpus iuris, het positieve recht (wetten en jurisprudentie). De wetenschapper/onderzoeker houdt zich voornamelijk bezig met theoretische reflectie op het recht. Beide gebruikers zijn lukraak verdeeld over de verdiepingen. Zodoende komen de twee typen professionals duidelijk tot uiting in het gebouw: enerzijds de onderzoeker die alles demonteert om te achterhalen hoe iets in elkaar zit en anderzijds de ambachtsman die geweldige constructies weet te maken. In de nadere uitwerking kan dit worden gezien als een gestapeld detail: van glas naar rubbertje, naar aluminium, naar kitnaadje, gipsplaatje en uiteindelijk naar het beton. Tegenover een soort naakte waarheid van het onmogelijke; glas direct tegen het beton: dat is het enige wat de gebruikerervaart, waar hij mee te maken heeft. Onderzoek staat voor verbazing. Kunst, de gedetailleerde uitwerking staat voor ambachtelijk vakmanschap.

*** In het ontwerp dienen beide gebieden, ambacht en kunst, te worden gecombineerd**

2 Helderheid versus veelvormigheid

De gebruikers noemen het gebouw van Quist tegenwoordig ‘erger dan saai’, maar het is nog steeds een ontwerp dat qua helderheid zijn weerga niet kent. Het L-gebouw is een tot op de millimeter kloppend gebouw. Vergelijk het met de Magna Carta uit de Middeleeuwen, een handvest dat aan de basis ligt van ons moderne rechtssysteem, dat als fundament, als basis nog steeds door onze hedendaagse wetstelsels heen schemert. De leesbaarheid van de Quist architectuur in het L-gebouw is een niet weg te denken factor bij de verbouwing van de verdiepingen.

*** In het ontwerp moet bij wijze van wisselwerking worden gereflecteerd op de ritmiek en eenduidigheid van Quist.**

*** Het globale denken van Quist, zijn mondiale gedachtegoed moet terugkomen in het ontwerp.**

3 Meester versus knecht

Wim Quist is een groot meester en heeft zijn sporen verdiend in de Nederlandse architectuur. Aangezien zijn werk van een onomstreden hoge kwaliteit is, kan het alleen maar bewerkt worden door een architect met onomstotelijk hetzelfde hoge niveau. De aan te zoeken architect moet ook de kunst verstaan om te balanceren op een slap koord. Want enerzijds zal hij respect moeten hebben voor het oorspronkelijke ontwerp van Quist, ja zich soms zelfs dienstbaar moeten opstellen tegenover het bestaande werk, en anderzijds moet hij zijn eigen ideeën kunnen verheffen tot autonome reflectie op het werk van Quist. Het primaire doel is niet nieuwbouw, maar hoofdzakelijk het toevoegen van nieuwe en vernieuwende elementen binnen de bestaande hoofdstructuren.

*** De architect dient aantoonbare ervaring te hebben met transformeren en modificeren van bestaande, kwalitatief hoogwaardige gebouwen.**

*** De architect dient aantoonbaar te kunnen samenwerken met Wim Quist.**

4 Regionaal versus globaal

Het gebruikersbeeld dat nu misschien kleeft aan het gebouw, dat van ‘de naar het kantoor gaande autochtone witte man’, die van negen tot vijf zijn werk doet, is niet meer van deze tijd. In toenemende mate heeft de universitaire gemeenschap zich ontwikkeld tot een global village. Tegenwoordig komen de gebruikers van Erasmus School of Law uit alle delen van de wereld. Maar dat wil niet zeggen dat de Hollandse nuchterheid van Quist er niet mag zijn. Zijn kenmerkende heldere stijl is juist hier helemaal op zijn plaats. In dit licht zijn ook kunstenaars bij uitstek in staat culturele identiteiten tot uitdrukking te brengen, de talloze kleuren binnen onze samenleving te verbeelden. Zij zijn volwaardige medewerkers in het bouwproject. Dit kan zijn bij zitjes, koffiehoecken, rustplekken, spreekhoekjes of wc’s. Echter, de architect is en blijft diegene die de contouren bepaalt en vastlegt.

*** De architect dient aantoonbare ervaring te hebben in de omgang met ontwerpen voor gebruikers die afkomstig zijn uit verschillende culturen.**

5 Actualiteitsbestendig versus toekomstgericht

Om ook over vijfendertig jaar nog steeds te kunnen beantwoorden aan de eisen van de gebruikers is het zinvol om het gebouw te vernieuwen met een open visie naar de toekomst en de hedendaagse trends en gebruiken te laten voor wat ze zijn. Voor de transformatie van het interieur betekent dat een hoge mate van transparantie. Daar waar geslotenheid in de werkruimte toch noodzakelijk is, dienen, om de transparantie zoveel mogelijk te handhaven, demontabele glazen wanden te worden gebruikt. Deze kunnen later vanuit verschillende kunst disciplines van decoraties worden voorzien. Ter bestrijding van geluidsoverlast zullen onorthodoxe oplossingen moeten worden gevonden, bijvoorbeeld met behulp van boekenwanden. Bij de indeling van het interieur dient onderscheid te worden gemaakt tussen werkruimtes die bestemd zijn voor overleg en rustige ruimtes, zoals stiltevertrekken en werkkamers.

*** Het ontwerp dient met name gericht te zijn op een langdurige geschiktheid in de toekomst.**

6 Meubilair versus basisstructuur

Boeken zijn van groot belang voor alle gebruikers van het L-gebouw. De aanwezigheid van boeken in de dagelijkse leef-en gebruiksomgeving wordt door iedereen die betrokken is bij Erasmus School of Law als essentieel ervaren. Boeken vormen de basisstructuur. Boeken zijn verlengstukken van mensen. Boeken kunnen ook schitterende akoestische buffers zijn. Daarom zijn er functioneel en esthetisch vormgegeven oplossingen nodig om boeken op te bergen. Bovendien moeten ze op eenvoudige wijze terug te vinden zijn of te raadplegen. De opbergplekken van boeken overstijgen het niveau van normaal meubilair of alledaagse aankleding van de ruimte. Zo zijn boekenkasten niet alleen opslagplaatsen, maar kunnen ze ook worden gebruikt als functie-scheidend element in het gebouw.

*** De architect dient aantoonbare ervaring te hebben met het omgaan met grote hoeveelheden boeken en het bedenken van creatieve oplossingen voor het opbergen ervan.**

7 Kunst versus vormgeving

Kunst heeft een zeer belangrijke rol gespeeld in het leven van de oprichter van eSL, Piet Sanders. Deze lijn moet worden voortgezet. Kunst dient een prominente plaats te houden en te krijgen binnen de faculteit. Juist de nuchtere stijl van Quist vormt een zeer geschikte omgeving voor kunst. Zoals al eerder is gezegd zitten er overeenkomsten in het wetenschappelijk onderzoek dat bedreven wordt aan eSL en de denkwereld en activiteiten van de kunstenaar. Zo is onderzoek zowel eigen aan de kunst als aan de wetenschap. Dit betekent dat er in principe wordt afgezien van kunst in een lijstje. De aanwezige kunstuitingen vormen als het ware momenten binnen het gebouw, zij geven bepaalde ruimtes functionele herkenbaarheid. Het werk van de kunstenaars moet geïntegreerd zijn met de architectuur. Dat vereist een goede verstandhouding tussen beiden.

*** De architect dient aantoonbare ervaring te hebben met het omgaan met kunstenaars en met het inpassen van kunst in een bouwproject.**
*** De architect dient kunstenaars te kunnen orkestreren.**

8 Duidelijkheid versus transparantie

Bij de transformatie en vernieuwing van het gebouw gaan idealiter de duidelijkheid van de jaren '80 van de vorige eeuw samen met transparantie van het hedendaagse digitale tijdperk. Dat kan exterieure aanpassingen betekenen van het gebouw indien deze programatisch of volgens de architect nodig blijken te zijn. Transparantie en openheid dienen ook in een ander opzicht te worden betracht. Naast de leden van het projectteam en het bevoegd gezag horen bij het vernieuwingsproces informele gesprekspartners van de architect betrokken te zijn. Formeel gezien verloopt het bouwproces hiërarchisch. Maar misschien wil de schoonmaakster graag met de architect spreken om te praten over hoe zij haar emmer water handiger kan vullen. Hiervoor moet de architect oor en oog hebben.

Om de transparantie te bevorderen zal de architect in het voortraject ook met maquettes werken. Op deze manier kan hij zich tegenover alle betrokkenen duidelijk en vooral ruimtelijk uitdrukken. Een maquettebouwer is van belang om alle ingrepen en interventies tijdens het ontwerpproces alvast ruimtelijk te kunnen toetsen.

9 Bestaand versus duurzaam

Met het revitaliseren van het idioom van Quist slaan we gelijk een brug naar de komende decennia, de herinrichting kan niet alleen maar modieus getint zijn waardoor er binnen 5 jaar weer een up date nodig zou zijn. Onder duurzaam verstaan wij dat trappen een aangename verbinding worden tussen de functies binnen het gebouw. Dit in tegenstelling tot de huidige situatie, waarbij de gebruikers de trappenhuizen vaak alleen maar ervaren als een brandvluchtweg. Onder duurzaam verstaan wij ook het hergebruik van waardevolle, voor Quist kenmerkende elementen. Zoals bijvoorbeeld de kloeki deuren in het gebouw.

Het oppervlakte, de zogenaamde footprint die het gebouw inneemt binnen het milieu zal moeten worden gecompenseerd met een equivalent aan groen dat op deze manier teruggegeven wordt aan de natuurlijke omgeving. Of de oplossingen hiervoor de gevel betreffen of de vloer, of het dak, of combinaties hiervan, dat is de keuze van de architect.

*** Duurzaam dient een onderdeel van het ontwerp te zijn.**

*** Het ontwerp moet ecologisch verantwoord zijn.**

Zo kunnen tijdens dit traject – dat duurt tot de oplevering – ook de overige betrokkenen zoals de kunstenaars en de gebruikers stap voor stap leren ontdekken hoe het gebouw voor hun gaat functioneren.

*** De architect dient aantoonbare ervaring te hebben met horizontale projectstructuren.**

*** De architect dient responsief te zijn ten opzichte van de werkvloer (lees: de gebruiker).**

10 Academische identiteit versus ‘corporate identity’

De universiteitsgemeenschap kenmerkt zich door een hoge mate van professionele autonomie. De werkkamer is het eigen, soevereine domein van de wetenschapper. Daarin studeert en schrijft hij of onderwijst een student. Daarom is het vanzelfsprekend dat hij van zijn kamer zijn eigen ruimte maakt. Het kantoor van een onderneming daarentegen is ontworpen om de bedrijfsidentiteit te weerspiegelen. Aan het kantoor moet men het bedrijf kunnen herkennen, overal ter wereld, en dat vereist standaardisatie en uniformering. Tegenwoordig wordt de universiteit in toenemende mate als een bedrijf gezien, gestimuleerd door het departementale bekostigingsbeleid. Hoewel het zeker nog maar de vraag is in hoeverre deze analogie opgaat, is de introductie van marktlogica in de academische wereld een feit. De binnen de universiteitsgemeenschap gedeelde waarden zorgen voor intellectuele en culturele cohesie. Hoe met deze waarden om te gaan in een situatie van verandering? Hoe de universiteitsgemeenschap als pluriforme gemeenschap van vrije, ongebonden individuen met ‘multiple identities’ te bewaren zonder de aansluiting met de beleidsrealiteit kwijt te raken?

*** De architect dient aantoonbare ervaring te hebben met de huisvesting van een universiteitsgemeenschap.**

*** Het ontwerp bevat een reflectie op de spanning tussen academische identiteit en bedrijfsidentiteit.**

1.3 De waarde van het L-gebouw

Coenen heeft de verwachtingen die er bij ESL waren omtrent zijn vermogen tot hoogwaardige transformatie ten volle waargemaakt. Het nieuwe gebouw moest inspireren en verbinden, en dat doet het zeker. Het strakke, meedogenloze ritme van het gebouw heeft Coenen frivolous weten te doorbreken met grote, rechthoekige gaten in de vloeren en vides, hoge lichthappers op het dak en trapverbindingen op verschillende plekken in het gebouw alsmede door trappen, uitstekend aan de gevel, omgeven door glas. Lucht en licht worden genereus toegelaten. Daarmee behoren de vervreemdende 150-meter lange gangen met aan beide zijden talloze, identieke werkkamers, van het 'oude' gebouw, definitief tot het verleden.

rechte lange gang L-gebouw vóór transformatie

interieur na transformatie

Naar de academische gemeenschap toe is het transformatieproces voorbereid en begeleid met behulp van twee video's: "De waarde van het L-gebouw" en "Complexiteit van waarheden". De films zijn het resultaat van een nauwe samenwerking tussen de disciplines rechtswetenschap, beeldende kunst en architectuur. Deze krachten zijn gebundeld in een ESL-ontwerpteam waarin de drie disciplines zijn vertegenwoordigd en dat crossing-borders opereert. Dit team is met het oog op de verbouwing opgericht en adviseert het bestuur over de mogelijkheden tot architectonische verankering van kunst in het gebouw. Door kunst een prominente plaats in de faculteit te geven wordt beoogd het gedachtegoed van de grondlegger van Erasmus School of Law, de beroemde collectioneur Piet Sanders, ook voor de toekomst zichtbaar te bewaren en uit te drukken. Dat de domeinen kunst en wetenschap nauw met elkaar zijn verbonden en kennis en inzichten uit het ene domein tot verrassende vindingen in het andere domein kunnen leiden, is inmiddels ook tot de overheid doorgedrongen met de oprichting van de Akademie van Kunsten als onderdeel van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen.

DVD De waarde van het L-gebouw:
www.clai.nl/waarde/

DVD Complexiteit van waarheden:
www.clai.nl/complexiteit/

2. Ecologische verantwoordelijkheid

2.1 De oogstkaart

Voorafgaand aan de opbouwwerkzaamheden moest het gebouw worden 'gestript', ontdaan van alle inhoud zodat alleen het betonnen geraamte van het gebouw overblijft. ESL heeft als eerste op de campus, voor aanvang van de sloopwerkzaamheden, een inventarisatie laten maken van de zich in het gebouw bevindende materialen die mogelijk zouden kunnen worden hergebruikt. Door hergebruik wordt zoveel mogelijk waarde van het restproduct behouden. Deze inventarisatie, ook wel 'oogstkaart' genoemd, is in opdracht van ESL uitgevoerd door het Rotterdamse Superuse Studios. De oogstkaart biedt handvatten bij de beantwoording van de vraag welke van de materialen, die bij de sloop vrijkomen, nog bruikbaar zijn. Het gaat dan om specifieke restproducten die met zo min mogelijk bewerking weer nuttig kunnen worden toegepast. Ten einde een indruk te krijgen van hoe een dergelijke oogstkaart eruit ziet is als bijlage een impressie gegeven. Met de toenemende aandacht voor een circulaire economie is de maatschappelijke belangstelling voor hergebruik van materiaal sterk gestegen. Inmiddels heeft Superuse Studios in samenwerking met een grote afvalverwerker een landelijke databank voor restproducten van bedrijven opgezet, die architecten, ontwerpers en aannemers behulpzaam kan zijn bij het vinden en aanschaffen van het juiste herbruikbare (bouw)materiaal.

Verschillende 'oude' materialen zijn succesvol en herkenbaar verwerkt in Sanders Building:

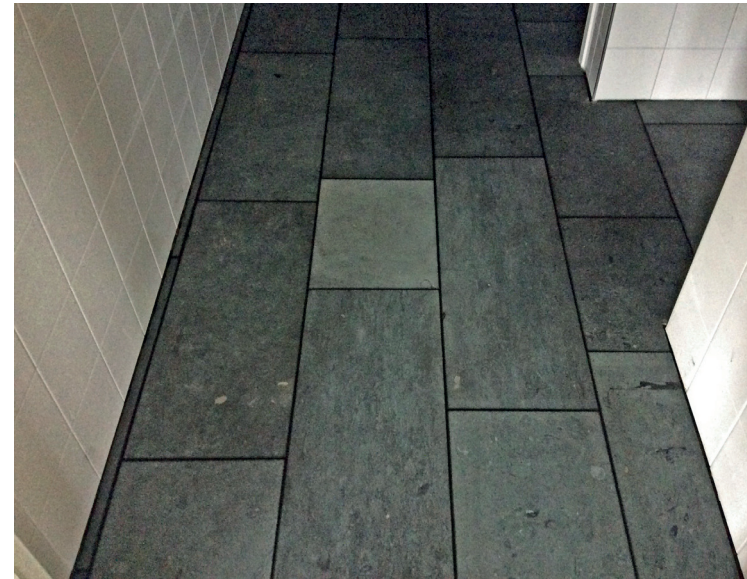
- De Dolomieten vensterbanken zijn schoon gezaagd en bewerkt tot vloertegels voor de wc's
- De meranti deurstijlen hebben in totaal 20M3 hardhout van uitstekende kwaliteit opgeleverd, waaruit tafels voor vergader ruimten en pantry's zijn vervaardigd, alsmede stoelen voor de vergaderruimten.
- De deuren van de werkkamers zijn schoon gezaagd en bekleed met topdesk van Forbo en dienen als bureaubladen.
- De kapstokhaakjes zijn weer gebruikt met dezelfde functie.
- De aluminium verwarmingsroosters zijn ingezet als demarcatiescherm
- De zitjes van de collegebanken zijn gedemonteerd en aangepast teneinde als afzonderlijke stoel of in kleine serie gekoppeld dienst te doen in de pantry's.

Hergebruik zoals door ESL toegepast gaat een stap verder dan recycling. In de meeste gevallen is sprake van upcycling, ook wel creatief hergebruik genoemd.

Daar waar bij recycling nut en functie van een afvalproduct gehandhaafd blijft (bijvoorbeeld oud papier tot nieuw papier) is bij upcycling sprake van een transformatie van afvalproducten tot items met een nieuwe bestemming. Er wordt waarde toegevoegd aan een afvalproduct. Bij upcycling wordt het optimale uit vuilnis gehaald en is het eindresultaat nog attractiever dan het originele product.

van natuurstenen vensterbanken...

...tot tegels voor de toiletgroepen

van aluminium verwarmingsroosters zijn demarcatie-schermen gemaakt

2.2 Lokale, ambachtelijke bedrijven

Bij de bewerking van de bij de sloop vrijgekomen materialen alsmede de omzetting daarvan in nieuwe producten heeft eSL vooral Rotterdamse, ambachtelijke bedrijven ingezet. Zij zijn niet alleen als beste in staat om het gewenste maatwerk te leveren, maar zijn tevens, gegeven de bescheiden schaal waarop hun werkzaamheden plaatsvinden, uitermate flexibel waar het de aanpassing van werkprocessen betreft. Het vermogen tot meedenken en meeleren met eSL is sterk aanwezig bij deze ambachtslieden. Hun passie voor ambachtelijke authenticiteit werkt aanstekelijk. Het gaat om eerlijke materialen vervaardigd in kleinschalige ateliers tegen reële arbeidskosten. De werkplaatsen zijn dicht bij de campus gesitueerd, waardoor uitwisseling en persoonlijke verstandhouding mogelijk is. Omdat arbeid en (kapitaal)goederen lokaal gesitueerd zijn en daar ook de productie plaatsvindt is er milieuwinst. Vervuilennde vervoersstromen, zo nauw verbonden met de globalisering van de productie, kunnen op deze wijze worden vermeden, evenals andere schade aan de leefomgeving.

bureaubladen van binnendeuren

3. Het interieur

3.1 Het ritme van het gebouw

Het interieur van eSL is ontworpen door interieurarchitect Hans Fransen. Hoewel daar zeker ook de ‘klassieke’ interieurelementen zoals kasten, tafels en stoelen bij horen, is veel aandacht uitgegaan naar de vormgeving van de werkplek. Hoe om te gaan met het dilemma van enerzijds ruimtelijke openheid, zoals door Coenen voorzien door middel van lichthappes, vides en een groot aantal trapverbindingen, en anderzijds de behoefte aan rust en vrijwaring van geluid, die iedere wetenschapper heeft? Verkamering en verhokking van de ruimte was het antwoord uit het verleden. Fransen heeft het antwoord van de toekomst ontworpen door, synchroon met het ritme van het gebouw, wanden te plaatsen, die ten dele dicht zijn en ten dele doorzichtig. Door de dichte delen van de wand niet tot het plafond te laten lopen, maar op afstand van het plafond over te laten gaan in ramen, raken licht en ruimte niet ‘bekneld’. Evenmin worden zichtlijnen aangetast. Het resultaat is een meanderend gangpad met afwisselend aan de noord- en zuidkant gesloten of open werkplekken of (gesloten) vergaderruimtes.

interieurimpressie met vides

Bepaalde plekken in het gebouw (hoofdmomenten) zijn leeg gelaten en niet ingericht als werkplek ten einde als ontmoetingsplaatsen of pleinen te kunnen functioneren. Op deze plekken kunnen mensen bij elkaar komen voor de dagelijkse ontmoeting of kunnen er telefoneren. Het grootste plein ligt in het hart van ESL. Daar komen gangen (straten) en trappen bij elkaar en wordt verticaal doorzicht geboden via balkons en vides. Dit plein heet het forum. In het forum kunnen toespraken, recepties en/of tentoonstellingen worden gehouden. Het forum wordt aangegeven en geaccentueerd door een enorm rechthoekig, Perzisch aandoend tapijt. In het forum zijn enkele zitkussens ‘neergestrooid’. De kussens zijn, evenals het tapijt, van Desso en speciaal voor deze fabrikant ontworpen door Odette Ex. De andere ontmoetingsplekken, zoals de entree, de nieuwe mini-bibliotheek en de Oxford kamer ademen dezelfde warme sfeer.

3.2 Inrichtingselementen

Meranti kozijnhout

Van ongeveer 20M3 hoge kwaliteit tropisch hardhout, wat uit de sloop is vrijgekomen, zijn verschillende inrichtingselementen gemaakt. Dit duurzame hardhout is gebruikt voor de vervaardiging van nieuwe meubels, te weten: de onderstellen van 150 stoelen voor de vergader ruimten en zitjes, 7 ovale tafelbladen voor de vergaderruimten (afmetingen 2.5 x 1.5 m), 2 langwerpige tafels voor de vides (afmetingen 1.5 x 4.50 m), 1 langwerpige leestafel voor bij de hoge boekenkast (afmetingen 4.5 x 1.6 m), 1 dressoir/buffet (afmetingen 7 x 1 m) en lijstwerk ten behoeve van de demarcaties (50 strekkende meter).

Schoongemaakt, geschaafd, geschuurd en bewerkt met natuurolie geeft het hardhout het interieur een rijke en chique uitstraling. Alle meubels zijn speciaal voor ESL ontworpen door Hans Franssen.

opslag van meranti kozijndelen

Collegezaal zitjes- en banken

Van de banken uit de collegezalen zijn de zittingen en rugleuningen hergebruikt als zittingen en leuning voor 150 nieuwe stoelen met een meranti (kozijnhouten) onderstel. De tijdens colleges uit verveling beschreven achterkanten van de rugleuningen zijn bewaard gebleven en geven elke stoel een unieke identiteit. Enkele gekoppelde opklapbare collegebanken zijn als clusters van 3 of 2 in het geheel gedemonteerd en aangepast ten einde te dienen als stoel/bank aan de tafels in de pantry.

Hergebruik deuren

Uit de sloop kwamen ruim 400 vlakke binnendeuren van de hoogste kwaliteit vrij. Deze deuren zijn gebruikt als bureaubladen. Bekleed met desktop van Forbo zijn ze ecologisch verduurzaamd. De onderstellen van ontwerper Eiermann zijn demontabel van verchroomd staal en op simpele wijze in hoogte verstelbaar. Doorvoeren voor kabels zijn gemodelleerd met een standaard brievenbusklep... een knipooeg naar de oude functie van deur.

ontwerpmodel stoel vervaardigd van meranti kozijnhout en beuken zitjes en rugleuningen van de collegebankjes

Boekenkasten

De dichte wanddelen hebben aan één zijde, wand vullend, een boekenkast met geïntegreerde lockers. Het tegenoverstaande wanddeel is wit en voorzien van een witte, dunne kunststof plaat die magnetisch is en waarop met stiften kan worden geschreven net als bij een whiteboard. In de open ruimten staan dubbele boekenkasten als 'space dividers' tussen de werkplekken. De positie en indeling van de ruim 100 kasten komt overeen met het ritme van het gebouw. De kasten faciliteren in het totaal 2,5 kilometer boek. Lockers zorgen ervoor dat elke medewerker dicht bij de werkplek een eigen afsluitbare kast heeft. In de kasten kunnen afsluitbare delen (modules) worden toegevoegd of weggehaald, naar gelang de behoefte, waarin vertrouwelijke stukken kunnen worden opgeborgen.

De kasten zijn gemaakt van zwart berken-betonplex, waarmee wordt aangesloten bij de elders in het gebouw gebruikte materialen. Het zwarte betonplex vormt een mooi contrast met de witte wanden. Betonplex heeft bovendien als voordelen dat het duurzaam, maatvast en onderhoudsvrij is.

boekenkast van berken-betonplex

Pantry's

Ten einde de 3 grote pantry's een huiselijke sfeer van duurzame kwaliteit te geven is de vloer gelegd met Winckelmans tegels van 10x10 cm in tweekleurig blokverband. Elke pantry heeft een eigen kleurencombinatie, in totaal drie, namelijk zwart/ wit, zwart/ groen en zwart/ blauw. Dat de pantry's een eigen sfeer hebben wordt versterkt door het gebruik van andersoortige verlichtingselementen boven de tafels van meranti kozijnhout.

Toiletgroepen

De vloeren van de toiletgroepen zijn belegd met het duurzame en kostbare hardsteen Dolomiet. Dit hardsteen (in totaal 400 M2) kwam vrij uit de sloop van de toenmalige vensterbanken.

Vintage Fauteuils

De zitjes zijn ingericht met tweedehands fauteuils van bekende ontwerpers. Het betreft geen namaak of kopieën, maar originelen. Na te zijn opgeknapt beschikt ESL over een prachtige collectie van duurzame klassiekers.

tafelbladen van meranti kozijnhout

4. De hoge boekenkast

De gehele kopse gevel aan de oostkant wordt ingenomen door een gigantische boekenkast. Dit spectaculaire 'bouw/kunstwerk' van 9 meter hoog(!) beslaat de drie verdiepingen tellende vide. De kast bevat eigen boeken van de faculteit en haar medewerkers. Het geheugen van ESL? Tussen de boeken staan her en der 'lichtgevende boeken', van opaal perspex vervaardigde elementen compleet met afgeronde ruggen waarin een led lampje is bevestigd. De meeste boeken zijn niet bereikbaar zonder hoge ladder. De boeken die wel op een bereikbare plaats staan zijn actuele boeken van medewerkers die worden gebruikt. Voor de hoge boekenkast staat een lange leestafel van 4.5 x 1.6m, vervaardigd van meranti, vrijgekomen uit de sloop. Het resultaat is een onverwachte en spectaculaire mini bibliotheek.

de hoge boekenkast

5. De Oxford kamer

5.1 Het idee achter de Oxford kamer

Met een knipoog naar de eeuwenoude gebouwen van Oxford en Cambridge heeft ESL een aparte ruimte ingericht in Engelse sfeer. In deze ruimte die naast de hoge boekenkast is gelegen, aan de oostgevel, kunnen medewerkers in comfortabele fauteuils de krant of een boek lezen, met elkaar praten of gasten ontvangen. De sfeer die in de Oxford kamer hangt is totaal anders dan die in het moderne Sanders Building. Dat is juist de opzet geweest. Om 'outside the box' te kunnen denken moet je misschien eerst fysiek de alledaagse werkomgeving verlaten. Teneinde de kamer boven het niveau van kitsch of pastiche uit te kunnen laten stijgen heeft kunstenaar René de Haan een belangrijke rol gespeeld bij ontwerp en inrichting van de kamer. Het resultaat is bizar, meerlagig en fascinerend. Niets is wat het lijkt. Een schilderij met een Engels country tafereel dat geen schilderij is, maar een doorlopende beeldenpresentatie via een in de weldadig gedecoreerde lijst ingebouwde monitor, die verbonden is met een laptop. Overigens, ook te gebruiken om bijvoorbeeld een powerpoint presentatie te geven. Een whiteboard in een omvangrijke goudkleurige schilderijlijst waarop met stiften kan worden geschreven. Een boekenkastje met juridische handboeken, dat in werkelijkheid een ijskastje is. Fantastisch mooi zijn ook de door René ontworpen glas-in-lood raampjes met de afbeelding van het hoofd van Erasmus, waar het schaarse licht van buiten doorheen valt.

lichtgevend boek van perspex

6. Het wangenproject beeldende kunst

6.1 De wangen

De wangen worden gevormd door de glazen scheidingswanden tussen afsluitbare werkplekken, die door de meanderende gang als het ware uitsteken. Omdat er clusters van afsluitbare werkplekken zijn, wordt er door de opeenvolgende wangen een coulissen effect bewerkstelligd. Beeldend kunstenaars is gevraagd om kunstwerken (op locatie) te vervaardigen tussen de dubbele ramen. Met het oog op de wens en de behoefte van ESL om haar Rotterdamse identiteit uitdrukkelijker naar voren te brengen en indachtig Piet Sanders om juist jonge, onbekende, beloftevolle en vernieuwende kunstenaars aan te zoeken, is uit het bestand van de Rotterdamse Stichting Centrum voor Beeldende Kunst een selectie gemaakt. De volgende negen kunstenaars hebben opdracht gekregen om werk op locatie te vervaardigen: Hanna de Haan, Liesbeth Bulk, Karin Rianne Westendorp, Barbara Helmer, René de Haan, Marleine van de Werf, Hans Fransen, Mette Sterre, Lisa Blaauwbroek.

glas in lood ramen in de Oxford kamer

6.2 De kunstwerken

Mette Sterre op de 2e verdieping

Karin Rianne Westendorp op de 4e verdieping

Barbara Helmer op de 3e verdieping

Hanna de Haan op de 5e verdieping

Marleine van der Werf op de 7e verdieping

Hans Fransen op de 7e verdieping

Liesbeth Bulk op de 3e verdieping

René de Haan op de 6e verdieping

Lisa Blaauwbroek op de 7e verdieping

7. Geveldoeken

In opdracht van ESL heeft beeldend kunstenaar en vormgever René de Haan de opmaak verzorgd van een drietal geveldoeken aan de oost- en noordgevel van Sanders Building. De afmetingen zijn 18 x 9 meter (breedte x hoogte aan de noordzijde) en 7 x 17 meter (breedte x hoogte in totaal aan de oostzijde).

Op de doeken is een potloodtekening van Hanna de Haan afgedrukt. Te zien is een oer-Rotterdams haventaferieel met water, kranen en boten. De afbeelding is van dermate hoge kwaliteit dat de fijne potloodstreepjes nog te zien zijn. Het is net alsof Hanna direct op reuzendoek heeft getekend in plaats van in haar schetsboek.

geveldoek aan de noordzijde

ontwerp geveldoek op basis van een potloodtekening van Hanna de Haan

8. Jaco Kranendonk en Rotterdam

8.1 Kunst van de stad

In 1990 kreeg Jaco Kranendonk (Rotterdam, 1951) een plek in het Atelier Herenplaats van de Pameijer Stichting, waar kunstenaars met een verstandelijke beperking vijf dagen per week aan het werk zijn. Deze Art Brut of Outsider Art mag zich in een toenemende belangstelling verheugen. Werk van ‘outsiders’ bevindt zich in vaste collecties van belangrijke musea wereldwijd.

Het werk van Jaco is een ode aan de stad Rotterdam, de stad waar hij is geboren en getogen. Vele jaren reisde hij kriskras met het openbaar vervoer door Rotterdam. De beelden die hij registreerde vormen een onuitputtelijke bron van inspiratie. Moeiteloos lijkt hij zich Rotterdamse taferelen voor de geest te kunnen halen, die hij, eenmaal terug in het atelier, en détail op papier of op doek zet. De havens, de pleinen en het openbaar vervoer, meestal in combinatie, zijn terugkerende thema's in zijn werk. Het is zijn stad, waarvan de plattegrond in zijn geheugen gegrift staat. Het zijn geen gezellige, rustige kiekjes die Jaco maakt. Het werk van Jaco bevat indringende zwart-wit impressies. De stad in de versie van Jaco is een regelrechte heksenketel en wordt weergegeven met een kakafonie van beelden. Van perspectief trekt Jaco zich niet veel aan. De doeken zijn van rand tot rand vol getekend met trams, gebouwen, hefkranen, kabels, schepen, rails enzovoort, op en in elkaar, over en door elkaar, boven en onder elkaar, en er is vaak geen mens op te zien.

8.2 De gevelramen in het trappenhuis

Uit een digitale foto van een werk van Jaco Kranendonk, inkt op doek, heeft kunstenaar René de Haan acht taferelen geselecteerd en bewerkt ten behoeve van acht gevelramen aan de zuidzijde van het centrale trappenhuis van Sanders Building. De zwarte tekenlijnen zijn in kleurvaste folie uitgesneden en vervolgens op de gevelramen aangebracht. Op het werk van Jaco is de stad te zien, herkenbaar aan een aantal iconen, waaronder het potloodgebouw van Piet Blom en de hijskraan aan de Leuvenhaven naast museumboot De Buffel. Alle acht taferelen zijn met elkaar verbonden, immers tezamen één doek van Jaco vormend, zodat lopend door het trappenhuis, de gevelramen als het ware het verhaal van de stad vertellen. Een extra laag in beleving wordt verkregen doordat met de beplakking van transparante ramen als het ware een uitzicht naar buiten op de stad wordt verkregen.

8.3 De liften in Sanders Building

Evenals op de gevelramen zullen ook in de liften van Sanders Building stadstaferelen van Jaco worden aangebracht. Door de liften van boven tot onder en aan alle zijden te voorzien van een doorlopend beeld van de stad zal de liftgebruiker zich er onderdeel van wanen. De te hanteren techniek zal dezelfde zijn als bij de gevelramen: zwarte tekenlijnen in kleurvaste folie uitgesneden.

Rotterdam van Jaco Kranendonk in de gevelramen

Start project: eind 2017 / begin 2018

9. Neon van Toni Burgering

9.1 Poëzie ontdekker

De Rotterdamse kunstenaar Toni Burgering (1936–2017) begon in de jaren zeventig van de vorige eeuw als één van de eersten te werken met neon in combinatie met poëzie. Wereldberoemd in Rotterdam en omstreken is zijn neonobject op een toenmalig bankgebouw waarin de woorden “Alles van waarde is weerloos” zijn opgenomen, een regel uit een gedicht van Lucebert. Toni verwierf in de jaren zestig van de vorige eeuw internationale faam met zijn ‘space shuttles’, afbeeldingen van de spectaculaire landing op de maan van de Apollo 11. Na zijn ruimtevaartperiode raakte hij in de ban van ‘pop art’. In de Verenigde Staten, waar hij veelvuldig verbleef, deed hij inspiratie op om ‘pop art’ te combineren met neon. Uit deze periode stammen de werken Tower of Pisa (Part 1) en Tower of Pisa (Part 2), die beide tot de vaste collectie van museum Boymans van Beuningen behoren.

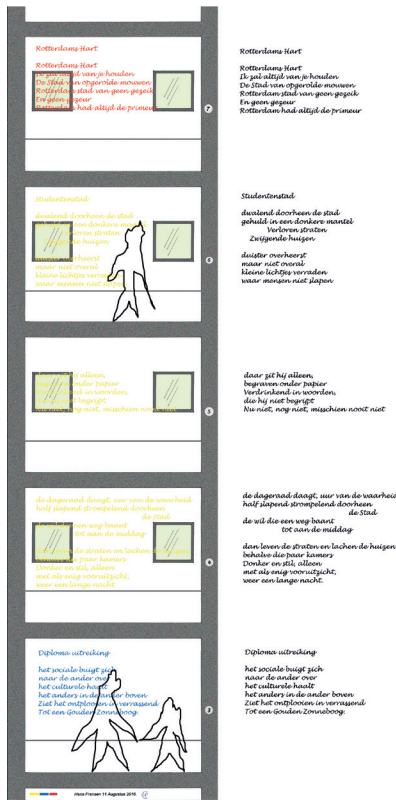
9.2 Neon gedichten in het trappenhuis oostzijde

In opdracht van ESL heeft Toni een neonobject gemaakt waarin hij reflecteert op de stad Rotterdam en de academische gemeenschap. Het object bestaat uit drie gedichten van onbekende dichters uitgeschreven in neonletters, te weten ‘Rotterdams Hart’ van Danny van Strien, ‘Studentenstad’ van Roeland Timmermans en ‘Diploma uitreiking’ van Coby Poelman–Duisterwinkel. De kleuren rood, geel en blauw die hij voor het object gebruikt zijn typische Burgering-kleuren, ze komen veelvuldig in zijn oeuvre terug. Natuurlijk is het hart of het vrouwelijke rood van kleur (‘Rotterdams Hart’), het verstand en de ratio geel als verbindende schakel tussen het feminieme en masculiene en het mannelijke of de prestatie blauw.

Start project: loop 2018

9.3 Afstudeergeschenk ESL

Voor de afstudeerders van ESL heeft Toni Burgering een geschenk ontworpen. Het aandenken is gemaakt van perspex, een geliefd materiaal van Toni, in combinatie met onbewerkt, ruw staal. Op de geschenken staan fragmenten uit de gedichten die hij ook voor het grote neonobject in het trappenhuis heeft gebruikt. De woorden zijn in het perspex gegraveerd met een laser. De kado’s zijn in een beperkte oplage van 2000 gemaakt en genummerd, zodat studenten over een uniek object beschikken. Misschien de eerste kennismaking met kunst.

ontwerp van het neon object van Toni Burgering in het trappenhuis oostzijde

11. Zeefdrukken ‘in situ’ van Stefan Hoffmann

11.1 Organisch groeiproces

De glazen wanden van de vergaderruimten vormen de dragers voor de afbeeldingen van kunstenaar Stefan Hoffmann (1961, Duitsland). Het betreft een ‘in situ’ zeefdruk project waarin Stefan op zoek gaat naar de essentialia van het recht. In de loop van de jaren heeft deze internationaal opererende Rotterdamse kunstenaar een geavanceerde mobiele, verticale zeefdruk praktijk ontwikkeld. Stefan drukt en spoelt op locatie, waar ook het belichten van de zeven gebeurt. De werkplek is tijdens het project gewoon zijn atelier of meer specifiek, een zeefdruk werkplaats, en vrij toegankelijk voor het publiek. Zijn werk vormt als het ware een verslag van de zoektocht naar een adequaat visueel antwoord op de specifieke context waarin hij verkeert en de sociale en politieke vragen die hij op de plek tegenkomt. De ‘grafische informatie’ die de omgeving biedt is voor hem een onontbeerlijke grondstof. Maat, ritme, variatie en herhaling zijn belangrijke beeldmiddelen. Wat voor visueel antwoord het ook wordt, het is bij Stefan altijd een geleidelijk proces. Het organische groeiproces, daar is het allemaal om begonnen.

Start project: eind 2017, looptijd: enkele maanden

10. Animatie

Ook nieuwe media (mixed visual arts) zullen in Sanders Building zijn vertegenwoordigd. Kunstenaar Karin Rianne Westendorp werkt in opdracht van ESL aan een animatie. De animaties van Karin Rianne zijn abstract. In de basis bestaan ze uit houtskooltekeningen, maar dan tekeningen die in een omgekeerd proces zijn vervaardigd. Karin Rianne start met een volledig zwart, met houtskool bedekt vlak en gebruikt verschillende soorten voorwerpen (zoals een elektrische borstel of gum) om daarin te tekenen. Het losse houtskoolpoeder gebruikt ze om eventuele correcties aan te brengen. In haar abstracte animaties combineert ze verschillende houtskooltekeningen ten-einde compositie, vorm, diepte en beweging te kunnen onderzoeken. De film zal permanent worden vertoond vanuit een beamer die is weggewerkt in de hoge boekenkast aan de oostgevel van het gebouw.

Start project: eind 2017 / begin 2018

11.2 Teaser project ESL

In januari 2015 heeft Stefan Hoffmann een tijdelijk zeefdrukproject uitgevoerd voor ESL op de ramen van Erasmus Paviljoen (campus Woudestein). De nieuwjaarsborrel van de faculteit was een goede gelegenheid om de medewerkers van ESL kennis te laten maken met het werk van Stefan en andersom.

Teaser project in het Erasmus Paviljoen

12. Poëzieproject met Letteren-o10

12.1 Rotterdamse dichters

In nauwe samenwerking met Letteren-o10, Rotterdams platform voor literatuur en poëzie, heeft esL negen jonge, Rotterdamse dichters benaderd om bij de kunst tussen de ramen een gedicht te maken. Bij het schrijven hebben de dichters zich laten inspireren door de werken van de aan hen ‘toegewezen’ kunstenaars. esL heeft getracht de dichters zoveel mogelijk uit te dagen door daar waar de dichter in kwestie doorgaans concreet en precies schrijft, een combinatie te maken met een kunstenaar die een abstracte beeldtaal hanteert en andersom.

De gedichten zijn verankerd in het gebouw door teksten in uitgesneden folie aan te brengen op de berkenhouten ombouwen van de leidingen die verticaal door Sanders Building lopen.

gedicht geapliceerd op berkenhouten paneel

12.2 De gedichten

Het gaat om de volgende negen gedichten:

Instrument / observant

Het vond een weg naar ons kwadrant
en wierp ons leven in de schoot.
Een oogopslag, een blik omhoog.
Wij zagen in het licht onszelf.
Ineens was daar een onderscheid:
van nat en droog, van jou, van mij.
Wij strekken, trekken longen vol
en vullen lucht met klanken.

Hoe wij met taal de lijnen zetten.
Om ons heen en tussen ons.
Kaders om te mogen nemen
of een ander te ontzeggen.
Om een knoop te mogen leggen,
op te schuiven, door te hakken.
Rechtspraak, op zijn plaats voor velen.
Krom voor sommigen van ons.
Het werpt een blik in ons kwadrant.
Krioelend onder 't gewelf
trekt de een de schaal omlaag.
Een ander trekt hem in balans.
Tussen ons geen onderscheid.
Het maakt ook niet uit of het kijkt.
Alle schade aan elkaar
is schade aan onszelf.

Lennart Pieters

wildgroei

ik ben overwoekerd een rimpelseizoen gewekt
uit betonnen catharsis ver district
van panen wildernis opstaand
een thuishaven voor de wildgroei nabij
het water dat delicaat haar kennis omvat

een publieke weerstand tegen de zwaartekracht
alsof in die stilte een kakafonie
van onkruiden gestapeld als ikzelf
de ideeën die we koesteren van ons

ik lees ze onder de rot bijeen
contempleer de noties van publiek en ruimte
om verzwolgen een exoot in de natuur
van je dingen te wortelschieten

ik ben je vormeloze gronden uitgediept
de zoden omgespit voor vervolgend
herinneren aan de nijverheid wildgroei
en dat verre land, thuishaven

Dean Bowen

You get up and sleep

iets gaat in mij liggen
de kleur een vorm
weet je nog wie ik ben?
bijgeschaafd en doorzichtig
kruip ik andermans lijf binnen
nee
je vergat eerst de vogels
later alle dieren die nog wezen
probeerden te zijn en daarna
werd mijn lichaam voor jouw ogen
een heuvellandschap om op te schijnen

fluister nu dan mijn naam en wordt langzaam
ingeslapen door de vorm van het licht

Anne van Winkelhof

Vaste grond

Ik zal voor jou de plattegrond van het huis borduren, mama,
in zwarte lijnen. Erover met gekleurde draad een lijsterbes,
goudsbloemen, je forsythia. Laten we niets vergeten, ik schrijf
alles voor je op, ook al zal jij je schamen dat onze vuile was
op de muren staat. Ik zorg voor dekkende verf, blokwitters.

Waarom ben ik altijd bang? Omdat jij altijd bang was voor alles
wat zou kunnen gebeuren. Zo bang als nu heb ik je niet eerder
gezien. Je staart voor je uit, wordt stram, valt stil. In mij een
diep verlangen sokken voor je te breien. Koude voeten blijven
zeuren en hoe meer gedachtes je overhoudt, hoe beter het is.

Er komen al minder mensen langs. Welke stemmen zitten er in
je hoofd? Vriendinnen? Oude burens? Praat je met oma? Zegt ze
tegen je dat je niet bang hoeft te zijn? Het is gewoon het leven.
Ze is nog bij je, zoals jij nog bij mij bent. Ik heb maar één moeder
waar ik nog steeds naar terug kan rennen.

Je bent gestopt me te bellen, je weet niet meer hoe dat moet.
Ik had buikpijn toen ik dat eindelijk begreep. Niemands schuld.
De eerste vaardigheid die je verliest. Ik wil tegen je zeggen dat
het niet erg is. Geeft niets. En dan kijk je me aan alsof je heel
even zag dat ik ook iemand anders was.

Het dorp zingt. We horen het binnen. Jij verschoof de wereld,
mama. Jij versleepte mij, ontroerde mij, jij leerde me de dagen,
ik besta uit regels, wij zijn poëzie, ik heb je nodig. Het is wél erg
natuurlijk. Zo bedoel ik het niet. Het is het ergste. Ook al ben ik
nu zelf moeder, dat wil niet zeggen dat ik hier klaar voor ben.

Koffie zetten kun je wel, dus ga ik op bezoek in het huis dat ik
borduur. De stoelen aanraken, mijn voeten in je sloffen steken,
merken dat de vloer onder de tafel is verschoven. Wie dacht je
dat ik was? Iemand dichtbij, niet zomaar iemand, maar toch?
Lichamen herinneren zich alles. Welk jaar is het nu?

Ik ben bang voor oranje zeewater. Bang voor de lange termijn.
Bang dat je anthurium doodgaat. Ik ken iemand die tien soorten
zwart onderscheiden kan en daarover een uitlegvel maakte. Daar
heb ik behoefte aan. We zijn niet meer wie we gisteren waren,
geen mens leeft terug.

Borduren levert inzichten op. Het gaat zo langzaam als het gaat.
Vooruit werken heeft geen zin. Je kunt nog tellen, help me dan.
Borduren is hier zijn. Jij houdt niet van handwerken, je weet niet
van wie ik dat heb, niet van jou, zeg je. Papa zegt dat je nog
gehaktballen braadt.

Stel je voor dat er mensen zijn die dit lezen. Ik zal tegen ze zeggen
dat dit een liefdesgedicht is. De muren staan. Ik ben al bijna bij je.
Ik borduur nog wat vogels en verlang ernaar de straat op te gaan,
met een stok langs het hek te ratelen. Een gedicht te worden. We
moeten het over afscheid hebben. Afscheid heeft warme handen.

Bianca Boer

Raming

brengen scherven ons geluk
geeft breken dan plezier
hoe dicht bij het antwoord
hoe verder weg van hier

wij sparen elkaar tot
stapels onuitgesproken
antwoorden komen niet
als we vragen verzwijgen

waar we praten vermijden
of luisteren laten
verliest licht van het duister
daar vallen er gaten

we gaan verder dan stil
tot verschillen verrijken
eens gaan we het worden
precies genoeg voor samen

Derek Otte

klad op het glas
lijnen die de basis vormen
voor een schets

al dat is
is ooit ergens begonnen
met een gedachte
een concept

soms zonder startpunt
ongehavend
havens getekend door golven
meebewegen
is onderweg zijn
met het oog op morgen

Elten Kiene

Welkom

Treed binnen, vreemdeling
in dit kalm vertrek waar iemand
op je wacht en vreemde woorden
tot je spreekt
die je handen streelt
de wanden tot leven wekt
die blijft en wacht en waakt

een zacht schijnsel valt langszij
streelt je wangen
verwelkomt je in het koele
schaduwrijke voorportaal
waar iemand op je wacht
en vreemde woorden
tot je spreekt

sta stil
geef je handen
aan iemand
aan iemand die blijft
en wacht en waakt
verwarm je
aan de ander

vertrek niet zonder een woord
zonder een vraag
wees niet bevreesd
keer terug op je schreden
streel deze wanden
neem koelte mee
het licht is al in je

Myrte Leffring

Mengwerk

Voorzichtig
verdonkert
het zwart
achter de ogen
met laag
over laag
over laag
Telkens zo dun
dat niemand het ziet
en wie niet weet
kan niet weg

Benauwd, vol
ontsnap ik
en dreun
met mijn neus
tegen roze glas

Een vierkant vertrek
gesluiert als door
een secuur geknipte filter
geklemd voor een hete spot
Maar mijn neus is koud

Verderop sterken
primaire zussen
haar rug
met bonte gevolgen
van dien

een virgin cocktail
in de Karvan Cévitam serie
cassis, citroen en aardbei
Achter het glas
smelten smaken
overspoelen blokken

Het palet
concentreert zich
in de verte
doet subtractie haar best
met laag
over laag
maar niets
wordt onzichtbaar
licht heeft spel
zwart blijkt
niet te bestaan

Marjolein Roozen

Lichte wandeling

wandel uit je hoofd
 zonder geepee es
 dwaal gewoon gegrond
 zweven blijft onlogisch
 struinen tussen de
 doet-er-niet-toetjes
 een vergeten bloem
 licht valt niet metaforisch
 maar op
 een helder ogenblik
 tussen bomen
 bladeren boeken
 sta stil
 doorontwikkelen
 is toch geen echt woord

Edwin de Voigt

13. Multidisciplinair boekproject

13.1 Kunst, wetenschap en poëzie

ESL is voornemens om haar ‘kunstschatten’, zoals in het voorgaande beschreven, in een full colour uitgave van Amsterdam University Press aan derden te tonen. In de bundel zullen niet alleen mooie kunst- en architectuurplaatjes van de nieuwste aanwinsten uit Sanders Building te zien zijn. Ook poëzie, de gedichten die bij de ‘wangenkunst’ zijn gemaakt, en essays waarin wetenschappers op de kunst en bijbehorende poëzie reflecteren, zullen deel uitmaken van de inhoud. Naar verwachting zal het boek in de tweede helft van 2018 verschijnen.

13.2 Voorlopige opzet

Het boekproject bestaat uit vier deelprojecten die onderling nauw met elkaar zijn verbonden. Het gaat om de volgende deelprojecten: (1) beeldende kunst, (2) poëzie, (3) wetenschap en (4) projectverhaal zeefdruk (Stefan Hoffmann).

(1) Project beeldende kunst

Het project beeldende kunst wordt ook wel genoemd het “wangen-project”. De wangen worden gevormd door de glazen scheidingswanden tussen werkkamers, die door de meanderende gang van Coenen als het ware uitsteken. Omdat er clusters van kamers zijn, wordt er door de opeenvolgende wangen een coulissen effect bewerkstelligd. Beeldend kunstenaars is gevraagd om op locatie kunstwerken te vervaardigen tussen de dubbele ramen. Met het oog op de wens en de behoefte van esl om haar Rotterdamse identiteit uitdrukkelijker naar voren te brengen is daartoe het register van de Rotterdamse Stichting Centrum voor Beeldende Kunst geraadpleegd. De volgende negen kunstenaars hebben van esl een opdracht gekregen: Hanna de Haan, Liesbeth Bulk, Karin Rianne Westendorp, Barbara Helmer, René de Haan, Marleine v.d. Werf, Hans Fransen, Mette Sterre en Lisa Blaauwbroek. Indachtig Sanders, die onconventionele keuzes maakte voor niet-gearriveerde kunstenaars, zijn jonge, nog onbekende kunstenaars met veel potentie, geselecteerd. Het resultaat is fabelachtig mooi, niet alleen door diversiteit in sferen, gebruikte materialen en technieken, maar ook door de situering in het gebouw, waarbij de objecten die elkaar kunnen versterken ruimtelijk bijeen zijn gebracht.

(2) Project poëzie

Negen jonge, Rotterdamse dichters hebben gedichten geschreven bij de kunstwerken. De dichters zijn geselecteerd met hulp van Letteren-010, het platform voor Rotterdamse literatuur en poëzie. Bij het schrijven hebben de dichters zich laten inspireren door de werken van de aan hen ‘toegewezen’ kunstenaars.

kunstenaar	dichter
Mette Sterre	Lennart Pieters
Liesbeth Bulk	Dean Bowen
Barbara Helmer	Anne van Winkelhof
Karin Rianne Westendorp	Bianca Boer
Hanna de Haan	Elten Kiene
René de Haan	Derek Otte
Lisa Blaauwbroek	Myrte Leffring
Hans Fransen	Marjolein Roozen
Marleine van der Werf	Edwin de Voigt

De gedichten zijn aangebracht op de wanden in Sanders Building.

(3) Project wetenschap

Bij wijze van reflectie op de beeldende kunst/poëzie schrijven negen wetenschappers een essay. Vorm en inhoud zijn vrij. Aantal woorden: 4000 à 5000.

Start project: eind 2017 / begin 2018

(4) Projectverhaal zeefdruk Stefan Hoffmann

Werkverslag met afbeeldingen en reflecties van Stefan Hoffmann. Stefan schrijft dit verslag als bijproduct van zijn artistieke reis door Sanders Building.

Start project: eind 2017 / begin 2018

Bijlage

Oogstkaart van Superuse Studios

In het hiernavolgende zijn enkele delen uit de rapportage van Superuse Studios opgenomen. De selectie is gemaakt met het oog op die materialen die ook daadwerkelijk zijn teruggekeerd in Sanders Building. Misschien ten overvloede, het betreft hier geen uitputtende opsomming. Doel is slechts het verschaffen van een indruk. De volledige oogstkaart is te zien op:

www.clai.nl/oogstkaart/

Het Sanders gebouw wordt grondig verbouwd. Deze verbouwing wordt uitgevoerd naar ontwerp van Jo Coenen. De Faculty of Law heeft de intentie uitgesproken om zoveel mogelijk van de nieuwe kantoorinrichting met hergebruikt materiaal te maken. Dit materiaal komt uit de sloop van het Sanders gebouw.

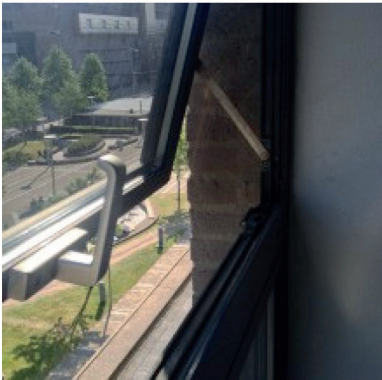
Het voorliggende document geeft een overzicht van de te demonteren materialen. In dit deel een overzicht van bijna alle materialen die potentie hebben.

KOZIJNEN L-GEBOUW

CATEGORIE: Bouw- en Sloopafval
SOORT: Metaal
SPECIFICATIE: Aluminium
PRIJS: nader te bepalen

BESCHIKBAARHEID
Status: Beschikbaar tot een bepaalde datum
Aantal: 155 stuk
Frequentie: Eenmalig
Beschikbaar van: 01-07-15
Beschikbaar tot: 31-07-15

SPECIFICATIES (stuk)
Lengte: 3520 mm
Breedte: 1700 mm
Hoogte: 50 mm

geplaatst op 12-06-2015

KANTOORDEUREN MET KOZIJN

CATEGORIE: Bouw- en Sloopafval
SOORT: Hout
SPECIFICATIE: Overig, Tropisch hardhout
PRIJS: nader te bepalen

geplaatst op 12-06-2015

BESCHIKBAARHEID

Status: Beschikbaar tot een bepaalde datum
Aantal: 435 stuk
Frequentie: Eenmalig
Beschikbaar van: 01-07-15
Beschikbaar tot: 31-07-15

SPECIFICATIES (stuk)

Lengte: 2170 mm
Breedte: 1350 mm
Hoogte: 112 mm

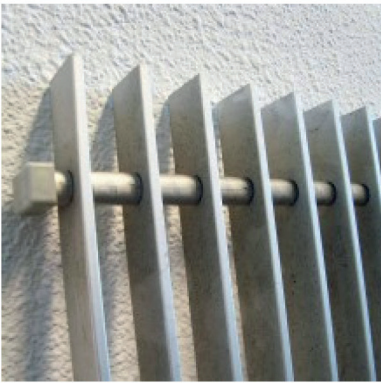
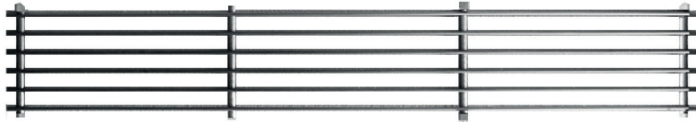
AANVULLENDE INFORMATIE

Dit zijn de buitenmaten van de kozijnen.
De deur is 2112 x 950 x 37 mm.

RADIATORROOSTERS

CATEGORIE: Bouw- en Sloopafval
SOORT: Metaal
SPECIFICATIE: Aluminium
PRIJS: nader te bepalen

geplaatst op 12-06-2015

BESCHIKBAARHEID

Status: Beschikbaar tot een bepaalde datum
Aantal: 638 stuk
Frequentie: Eenmalig
Beschikbaar van: 01-07-15
Beschikbaar tot: 31-07-15

SPECIFICATIES (stuk)

Lengte: 860 mm
Breedte: 195 mm
Hoogte: 15 mm
kleinere variant: 775 x 115 x 15

AANVULLENDE INFORMATIE

Er zijn naar verwachting 319 stuks van beide types.

